

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.88

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.1.2>

Дурман Олена Леонідівна,

кандидат наук з державного управління,

доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Херсонського національного технічного університету

ORCID ID: 0000-0001-7829-9944

Дурман Микола Олександрович,

доктор наук з державного управління, професор,

професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Херсонського національного технічного університету,

заслужений працівник освіти України

ORCID ID: 0000-0002-3775-205X

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

INTERDISCIPLINARY APPROACH TO THE ANALYSIS OF FOREIGN POLICY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Стаття присвячена аналізу таких доктрин, як зовнішня політика і міжнародні відносини, з точки зору міждисциплінарного підходу, оскільки, маючи багато схожих рис, це все ж таки різні науки. Хоча з точки зору державного управління держава тримає основні позиції у цих двох векторах, тому дуже часто в галузі саме державного управління ці детермінанти використовуються або як синоніми, або як поняття, близькі за значенням. Тому, здійснюючи свої зовнішньополітичні функції, кожна держава проводить певну політику за межами своєї країни, на міжнародній арені у взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями. Зовнішня політика держави є похідною ознакою міжнародних відносин. Зовнішня політика держави визначається її внутрішнім життям і внутрішньою політикою, яка саме і зумовлює механізми та інструменти (напрями, форми і засоби) формування та реалізації зовнішньої політики держави. Досліджено, що міжнародні відносини і зовнішня політика на рівні держави здійснюються одними і тими самими інституціями, які діють на території держави та поза її межами і представляють державу в її офіційних відносинах з іншими державами та суб'єктами міжнародного права. Досліджено, що слабкістю теорії міжнародних відносин є відсутність науково апробованої теорії, тому виникає потреба у можливості широкого застосування міждисциплінарних сучасних наукових методів та підходів. Розкрито, що у реалізації інтересів у сфері міжнародних відносин використовуються наявні методи та засоби, якими оперує держава у разі виконання основоположних засад внутрішньої та зовнішньої політики, зокрема економічними, політичними, ідеологічними, дипломатичними, оборонними, і всі вони перебувають під впливом тенденції глобалізації. Теорія міжнародних відносин є відносно молодшою наукою і не має у своєму арсеналі набору власних методів дослідження, тому проводить відбір щодо свого об'єкта загальнонаукових методів і методів інших дисциплін наукового пізнання. Саме це визначило, що до аналізу зовнішньої політики і міжнародних відносин треба застосувати міждисциплінарний підхід, який дасть змогу використати більше інструментів з інших галузей наукового пізнання, які раніше не бралися до уваги у разі вивчення процесів формування та реалізації зовнішньої політики держави.

Ключові слова: зовнішня політика, міжнародні відносини, державне управління, глобалізація, міждисциплінарний підхід.

The article is devoted to the analysis of such doctrines as foreign policy and international relations, but from the point of view of an interdisciplinary approach, since having many similarities, these are still different sciences. Although from the point of view of public administration, the state holds the main positions in these two vectors, therefore very often in the field of public administration, these determinants are used either as synonyms or as concepts that are close in meaning. Because, in exercising its foreign policy functions, each state pursues a certain policy outside its own country, in the international arena, in cooperation with others and international organizations. The foreign policy of the state is a derivative feature

of international relations. The foreign policy of the state is determined by its internal life and internal policy, which predetermines the mechanisms and tools (directions, forms and means) for the formation and implementation of the state's foreign policy. It has been studied that international relations and foreign policy at the state level are carried out by the same institutions that operate on the territory of the state and beyond its borders and represent the state in its official relations with other states and subjects of international law. It is studied that the weakness of the theory of international relations is the lack of a scientifically proven theory, therefore, there is a need for the possibility of a wide application of interdisciplinary modern scientific methods and approaches. It is revealed that in the implementation of interests in the field of international relations, the existing methods and means are used that the state operates in the implementation of the fundamental foundations of domestic and foreign policy, in particular economic, political, ideological, diplomatic, defense, and all of them are influenced by globalization trends. The theory of international relations is a relatively young science and does not have a set of its own research methods in its arsenal, therefore it selects general scientific methods and methods of other disciplines of scientific knowledge in relation to its object. This is what determined that an interdisciplinary approach should be applied to the analysis of foreign policy and international relations, which will allow using more tools from other areas of scientific knowledge that were not previously taken into account when studying the processes of formation and implementation of the foreign policy of the state.

Key words: *foreign policy, international relations, public administration, globalization, interdisciplinary approach.*

Постановка проблеми. Міжнародні відносини є об'єктом наукового дослідження багатьох наук. Вивчення таких складних сфер державного управління, як зовнішня політика і міжнародні відносини, з використанням системного підходу значно спрощує розв'язання проблематики цих сфер. Загалом, багато експертів вважають, що вивчення сучасної проблематики та вироблення відповідних управлінських рішень можливе тільки із застосуванням міждисциплінарності та використанням інструментів, що раніше ніколи не застосовувалися в галузі зовнішньої політики та міжнародних відносин.

Процеси, які нині мають місце у сфері міжнародних відносин та формування зовнішньої політики держави, характеризуються значним розмаїттям та складністю, невизначеністю та неперервністю. Саме тому від продуманих, чітко обґрунтованих механізмів державного управління та відповідних їм інструментів, що розроблені та застосовуються з урахуванням системного підходу та останніх теоретичних та практичних доробок, залежить не тільки реалізація зовнішньої політики, але й раціональне використання доступних ресурсів у разі формування рішень та дій у міжнародних відносинах.

Здійснюючи свої зовнішньополітичні функції, кожна держава проводить певну політику за межами своєї країни, на міжнародній арені у взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями. Зовнішня політика – це:

- діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені;
- комплекс дій, спрямованих на встановлення і підтримку відносин із міжнародним співтовариством;
- поширення свого впливу на інші суб'єкти та об'єкти міжнародних відносин [1].

Практика сучасної зовнішньополітичної діяльності кожної країни потребує ґрунтовного опра-

цювання комплексу теоретичних і прикладних проблем, які пов'язані з історичним розвитком усієї системи міжнародних відносин, з метою повного використання міжнародного становища для досягнення зовнішньополітичних цілей згідно з національними інтересами держави. Це опрацювання повинне здійснюватися на основі міждисциплінарних підходів, що дасть змогу використати більше інструментів з інших галузей наукового пізнання, які раніше не бралися до уваги під час вивчення процесів формування та реалізації зовнішньої політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських учених уже досліджували проблематику як зовнішньої політики, так і міжнародних відносин, наприклад: К. Сандровський, В. Манжолла, О. Коппель, М. Капітоненко, М. Каменецький, А. Суботін, В. Шаповал, С. Кононенко. Ми ж спробуємо дослідити ці дві детермінанти з точки зору міждисциплінарного підходу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація у вивченні таких доктрин, як зовнішня політика і міжнародні відносини, на основі міждисциплінарних підходів і зосередження уваги саме на процесах формування зовнішньої політики держави та визначення її позиції на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу. Звичайно, зовнішня політика держави визначається її внутрішнім життям і внутрішньою політикою. Саме остання зумовлює механізми та інструменти (напрями, форми і засоби) формування та реалізації зовнішньої політики держави. З іншого боку, зовнішня політика не лише задовольняє інтереси внутрішнього життя, а й вносить певні корективи до внутрішньополітичних курсів, впливає на зміну загальнополітичної ситуації в країні. Взаємодіючи з іншими державами та міжнародними організаціями (об'єднаннями, союзами, блоками

тощо), кожна з держав впливає також на міжнародний клімат, визначає характер міжнародних (міждержавних) стосунків.

Розвиток функцій держави у сфері формування та реалізації зовнішньої політики супроводжується динамічною зміною (розширенням, звуженням, зміною функціональності) механізмів державного управління, якими керуються державні органи, відповідальні за здійснення зовнішньої політики та участі у міжнародних відносинах. Що стосується органів державної влади, які наділені спеціальною компетенцією у сфері зовнішніх зносин, то вони діють від імені держави, виступають представниками суверенної влади держави за кордоном, а нормативно-правові акти цих органів, прийняті у межах їхньої компетенції, зобов'язують державу, яку вони представляють, виконувати укладені договори та покладають на неї відповідальність за міжнародним правом за невиконання умов цих договорів [2].

Науковець К. Сандровський запропонував таке визначення державних органів зовнішніх зносин – «це діючі на території держави та поза її межами спеціальні органи, які представляють державу в її офіційних відносинах з іншими державами та суб'єктами міжнародного права і забезпечують виконання зовнішньополітичних цілей мирними, передбаченими міжнародним правом засобами, з метою захисту прав та інтересів такої держави, а також її організацій та громадян, що перебувають за кордоном» [3].

Учений В. Зорін поділяє органи зовнішніх зносин на дві групи: внутрішньодержавні (центральні) та закордонні. Своєю чергою перша група органів зовнішніх зносин держави поділяється за характером своїх функцій та правового обґрунтування на органи загальнополітичного керівництва, чий статус визначається, як правило, конституціями держав, та органи спеціальних (галузевих, відомчих) зносин держави з іншими країнами [4].

Закордонні органи поділяються також на два типи – постійні та тимчасові. Тому, розглядаючи питання, що пов'язані з функціонуванням відповідних державних органів, вважаємо доречним врахувати думку фахівців-міжнародників, які класифікували їх насамперед із точки зору їх розташування. Такий поділ видається нам універсальним і, попри все розмаїття сучасних політичних та економічних систем, може бути застосованим до будь-якої країни світу. При цьому слід зауважити, що держава сама визначає, в якому порядку і за допомогою яких власних органів їй належить виконувати свої зовнішні функції [5].

Одним з основних завдань держави у міжнародному вимірі є вибір стратегічного напрямку співпраці з іншими державами, міжнародними установами та організаціями. Однак саме процеси формування цих пріоритетів та вибір заходів з їх реалізації є великою перешкодою на цьому шляху через свою багатокритеріальність та багатоальтернативність.

Теорія міжнародних відносин є відносно молодю наукою, вона не має у своєму арсеналі набору власних методів дослідження. Як і більшість суспільних наук, теорія міжнародних відносин проводить селекцію (відбір) та адаптує щодо свого об'єкта загальнонаукові методи і методи інших дисциплін наукового пізнання.

Упродовж тривалого часу політичній науці дорікали нездатністю самостійно створювати теорії. Внаслідок цього у багатьох політологів та дослідників з інших галузей наукового пізнання, що вивчають процеси формування та реалізації зовнішньої політики держави, склався своєрідний комплекс меншовартості. Він знаходив прояв або у відмові займатися теорією взагалі, або в оцінці політологічних досліджень як допоміжних для побудови філософських або соціологічних теорій політики [6].

Слабкістю теорії міжнародних відносин дотепер є відсутність науково апробованої теорії, що цілісно, несуперечливо та аргументовано пояснює сутність міжнародних явищ і процесів. Відсутність такого чіткого розуміння звужує можливість широкого застосування сучасних наукових методів та підходів до дослідження. Створені до цього часу моделі базуються на аналізі сотень змінних, що визначають найрізноманітніші ситуації в міжнародних відносинах, але разом із тим не привели до очікуваних результатів, передусім з огляду на методологічну і теоретичну слабкість закладеного в них розуміння міжнародних відносин [7].

Міжнародні відносини на рівні державного управління функціонують у формі діяльності Міністерства закордонних справ, посольств у відповідних країнах, а також як висвітлення важливих подій численними медіасистемами. Відповідно, здебільшого від належної діяльності державних структур залежить виконання вимог, встановлених зовнішньополітичним курсом. Рівень кореляції між рекомендаціями та фактично проведеними реформами впливає на сприйняття України міжнародною спільнотою. Складні міжнародні відносини прямо стосуються не лише входження України до глобального суспільного простору, але й отримання численних переваг від взаємодії з Європейським Союзом.

У зв'язку з цим постають численні проблеми щодо осмислення процесів, пов'язаних з реформуванням держави, тому співпраця науковців з реформаторами є наріжним каменем проведення вдалих реформ.

Міжнародні відносини поділяють на такі види: економічні, політичні, військові, ідеологічні, правові, дипломатичні. За типами зони діяльності – на глобальні, регіональні, двосторонні. Відповідно, розрізняються і механізми та інструменти, що використовуються для їх реалізації. Тому розглянемо їх тепер з точки зору міждисциплінарного підходу.

Щодо економічних міжнародних відносин, то стає все більше зрозуміло, що жодній країні не уникнути впливу глобальної економіки. Таким чином, добробут країни та розвиток її економіки сильно залежить від можливості побудови ефективних економічних відносин із зовнішнім середовищем. Чим більше інтеграція країни у глобальний економічний простір, тим складніше проблематика, що стосується підтримки стабільності та розвитку економічних відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями [8].

Якщо ще на кінець ХХ століття через брак глобальної комунікації світ здавався розділеним, то тепер завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій ніхто не має сумнівів щодо того, що життя на планеті стало більш організованим та поєднаним. Перший щабель інтеграції вже пройдено, тепер варто звернути увагу на розвиток інтеграційних процесів, адже «початок ХХІ ст. пройшов під знаком тотального впливу об'єктивних законів розвитку глобалізації, і це відбулося й продовжує відбиватися на міжнародній економічній системі» [9].

В Україні особливо важливу роль у формуванні зовнішньої політики в економічній сфері відіграє її географічне положення. Побудова міжнародних відносин на регіональному рівні може створити численні переваги для вітчизняної економіки. Оскільки Україна є східноєвропейською країною, нарощення дипломатичних відносин може спричинити потужний вплив на зростання національної економіки. Співпраця між Україною та іншими європейськими країнами на дипломатичному рівні може стосуватися більшості сфер життя держави. На рівні з економікою співпраця відбувається у сферах медицини, освіти, науки, державного управління та в інших сферах взаємодії.

Розвиток міжнародних економічних відносин є складним міждисциплінарним феноменом, що залежить як від економічних чинників, так і від можливості комунікації між різними держа-

вами-партнерами. Реформування численних сфер життя країни пов'язане з виконанням рекомендацій розвинутих країн та міжнародних організацій.

Розглядаючи інституційне забезпечення міжнародних відносин та зовнішньої політики держав можна виокремити, що суб'єктами міжнародних відносин також є міжурядові організації; неурядові організації; транснаціональні корпорації; творчі, наукові, суспільно-політичні, національно-визвольні комітети, асоціації, рухи, союзи, партії, релігійні організації, туристичні групи тощо [10].

Сутність міжнародних міжурядових організацій визначається офіційною участю в їхній діяльності урядів як окремих країн, так і більш широкого кола суб'єктів. Такі організації є стабільними об'єднаннями, їх засновниками є держави або союзи держав, їхня діяльність ґрунтується на міжнародних договорах (ООН, НАТО, ВТО, МВФ, СБ, Всесвітня федерація наукових працівників, Асоціація країн Південно-Східної Азії тощо). З одного боку, міжнародні міжурядові організації сприяють розвитку й поліпшенню співпраці, з іншого – часто виступають у ролі форумів для вирішення суперечностей, конфліктів і криз, які виникають між державами або групами держав.

Хоча головним суб'єктом міжнародних відносин залишається національна держава, але помітно зростає роль міждержавних організацій. Глобалізація міжнародних процесів сприяє зростанню кількості суб'єктів міжнародних відносин, що беруть у них безпосередню участь або суттєво впливають на них.

Переплетення процесів глобалізації, регіоналізації та транснаціоналізації у ХХІ ст. приводить до істотних змін у відносинах між акторами міжнародних відносин, тому сучасна міжнародна система стає складнішою та багаторівневою. Поглиблення взаємозалежності акторів міжнародних відносин та ускладнення політичної системи утворюють попит на пошук нових методів керуваності суспільством. Активізація нетрадиційних акторів міжнародних відносин, до яких належать неурядові організації (Greenpeace International), суспільні рухи (BLM), світові засоби масової інформації (CNN), приватні компанії (Tesla) і навіть громадяни (Грета Тумберг чи той же Ілон Маск), ставить перед традиційними гравцями нові завдання стосовно пошуку засобів співпраці та регулювання різних аспектів міжнародного співіснування.

Своєю чергою у разі розгортання глобалізації зростає й активність взаємодії між недержавними акторами та розвивається транснаціональна структура управління і взаємодії [11]. Залишаю-

чись суверенними, держави дедалі більше залежать від суспільно-економічних складників глобалізації, посилюється вплив транснаціональних корпорацій на світову політику.

Натепер не існує жодного значного процесу у світовій економіці, який би відбувався без участі транснаціональних корпорацій. Вони беруть як опосередковану, так і безпосередню участь у світових економічних та політичних процесах, стають активними учасниками формування єдиного політичного простору взаємодії та взаємопроникнення країн, народів, національних економік. Своєю діяльністю транснаціональні корпорації сприяють розмиттю кордонів між економікою та політикою, між внутрішньою та зовнішньою політикою держав [12].

Політична роль транснаціональних корпорацій у світовому співтоваристві нерозривно пов'язана з питанням глобального керування. Оскільки транснаціоналізація має здебільшого односпрямований характер, увага звертається на відсталість прогресу світової політичної системи від глобальної економіки [13].

У сучасних соціально-економічних умовах міжнародні торговельно-економічні відносини є важливим чинником збалансованого розвитку країни. Вони сприяють не тільки глобалізації світового господарства, обміну виробничим досвідом, прискореному розвитку міжнародних господарських зв'язків і розвитку світової торгівлі товарами і послугами, але й прискоренню науково-технічного прогресу та раціональному використанню природного потенціалу країни.

Але в результаті динамічного розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин у новому тисячолітті під впливом поглиблення міжнародної конкуренції між учасниками зовнішньоекономічної діяльності відбулися істотні зміни у формах міжнародних економічних відносин. Це спровокувало термінологічну невизначеність поняття «міжнародні торговельно-економічні відносини» та плутанину у споріднених категоріях. Тому особливого значення набувають питання логічного пояснення структури міжнародних торговельно-економічних відносин та особливостей її формування [14].

Також у сучасних умовах ключову роль у регулюванні системи міжнародних економічних відносин відіграють міжнародні фінансові організації. Їхня діяльність багато в чому сприяє зміцненню світогосподарських зв'язків і активізації участі країн у міжнародних валютно-кредитних відносинах. Міжнародні фінансові організації є ключовим елементом інституціональної основи міжнародної

фінансової системи. Володіючи значним обсягом фінансових ресурсів, вони здійснюють помітний вплив на економічний розвиток і змінюють умови організації міжнародного бізнесу в країнах і регіонах світу.

Серед зовнішніх фінансових джерел для України найбільш привабливими є такі міжнародні фінансові інституції, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, завдяки пільгам, порівняно низькій вартості запозичень, які вони надають, а також авторитетності їхніх оцінок і дій для інших потенційних кредиторів та інвесторів. Співпраця з такими міжнародними фінансовими інституціями розглядається світовою фінансовою спільнотою як акт довіри, підтвердження кредитоспроможності держави [15].

Міжнародний валютний фонд являє собою міждержавну багатосторонню організацію, яка має статус спеціалізованого закладу Організації Об'єднаних Націй. МВФ стежить, головним чином, за функціонуванням міжнародної валютної системи, валютною політикою і політикою міжнародних курсів країн-членів, а також за дотриманням ними кодексу поведінки поведіння в міжнародних валютних відносинах, включаючи надання допомоги країнам-членам шляхом короткострокового кредитування у випадках ускладнень, пов'язаних із платіжним балансом [16].

Україну та Міжнародний валютний фонд об'єднують роки тісної співпраці, впродовж яких Фонд надає країні довгострокові, порівняно дешеві кредити, які сприяють вирішенню проблем платіжного балансу, з вимогою виконання деяких умов. Але Україна ще жодного разу не виконала вимоги МВФ у повному обсязі, що зумовлює затримання подальшого кредитування. Крім того, на розвиток національної економіки можуть негативно впливати як масштабна співпраця з МВФ, так і розрив відносин з ним.

Одним із викликів суспільного розвитку людства є міжнародна міграція, яка охоплює всі країни та поширюється з непомірною швидкістю, особливо в період глобалізації. Переміщення людських ресурсів стало можливим завдяки процесам, що здійснюються у сучасному світі: економічним, політичним, екологічним, демографічним, соціальним тощо. До причин міжнародної міграції можна віднести: економічну нестабільність та масове безробіття, військові дії та поширення тероризму, стихійні лиха, особисті (об'єднання сімей) тощо [17].

Сучасна міграційна політика України ґрунтується на класичних теоріях міжнародних відносин,

але у сучасному світі ці теорії вже не мають такого значення для вирішення проблем міграції. Теорія "New Household Economics of Migration" базується на класичних теоріях Адама Сміта і Давида Рікардо і може бути застосована для вивчення причин української міграції в умовах глобалізації. На сучасному етапі ринкового формування економіки проблема міграції населення України є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, що постають перед державою. Комбінація трудової міграції та старіння населення призводить до суттєвого зменшення працездатного населення в країні і вже стає значним чинником у міжнародних відносинах з нашими країнами-сусідами, а також формує певний вектор у зовнішній політиці. Для визначення місця і функції міграційних процесів у теорії міжнародних відносин запропоновано структуру теорії міжнародних відносин у сучасних умовах.

Ще однією знаковою подією у міжнародних відносинах є міжнародний тероризм, який нині чинить не лише прямий вплив на світову політичну та економічну систему, але і непрямий через неофіційний зв'язок із «сильними світу цього», що здійснюється завдяки постійним потокам капіталу [18].

Останніми роками у світі відбулися якісні зміни воєнної сили, трансформувалися форми і способи її застосування. Відбулося зрушення на геополітичній мапі світу, у світовому порядку і відносинах між державами. У сучасних умовах природа безпеки і природа загроз настільки трансформувалися, що традиційний, або «жорсткий», підхід до безпеки став вважатися не досить ефективним. У теорії і практиці безпеки з'явилися такі нові поняття, як ідіосинкретичність, асиметричність і асиметричні загрози тощо. Вони отримали своє вираження у вигляді тероризму та екстремізму, сепаратистської, національної та релігійної ворожнечі. Глобалізація та інформаційна революція лише посилили такий негативний фон [19].

Відносна передбачуваність і визначеність в еволюції міжнародних відносин і тенденцій у галузі безпеки змінилася ще більшою непередбачуваністю і невизначеністю.

Сучасний світ продовжує розглядати воєнну силу як один з найважливіших інструментів вирішення зовнішньополітичних завдань. При цьому вона не є екстраординарною опцією або крайнім заходом у спектрі можливих акцій.

Воєнна сила стала широко застосовуваним засобом поряд з політико-дипломатичними діями. Рішення про використання воєнної сили приймається світовими акторами виходячи з власного розуміння своїх національних інтересів та доречності її застосування навіть без резолюції ООН. Таким чином, актуалізується проблематика дослідження воєнної сили як інструменту в міжнародних відносинах.

Висновки. Отже, зовнішня політика держави є похідною ознакою міжнародних відносин. Реалізація інтересів у сфері міжнародних відносин здійснюється всіма наявними методами та засобами, якими оперує держава у виконанні основоположних засад внутрішньої та зовнішньої політики, зокрема економічними, політичними, ідеологічними, дипломатичними, оборонними.

Проблема керованості міжнародною системою, яка перебуває під впливом тенденцій глобалізації та транснаціоналізації, а також сучасні виклики, до яких можна зарахувати економічний і соціальний дисбаланс, проблеми забезпечення екологічної, військової та інформаційної безпеки, вимагають переосмислення відносин держав, суспільства та бізнесу як на внутрішній, так і на зовнішній арені.

Суттєву роль у розвитку системи міжнародних відносин відіграє баланс сил, котрі діють на міжнародній арені. Найвагомими чинниками цього є: геополітичне становище, населення, природні ресурси, індустріальний розвиток держави, військова могутність, воля, політичне керівництво і внутрішня організація влади, дипломатія, міжнародний імідж.

Саме тому найбільше значення в міжнародних відносинах та в процесах формування і реалізації зовнішньої політики набуває міждисциплінарний підхід, заснований на використанні у цих процесах механізмів і інструментів, що довели свою дієвість в інших державноуправлінських сферах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Міжнародні відносини та зовнішня політика держави: сутність, види, принципи та суб'єкти. URL: https://pidru4niki.com/10981205/politologiya/zovnishnya_politika_mizhnarodni_vidnosini
2. Дурман О. Л. Аналіз деяких механізмів державного управління для формування зовнішньої політики. *Науковий вісник: державне управління : журнал*. 2020. № 3(5). С. 87–100. DOI: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3\(5\)-87-100](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3(5)-87-100) ; URL: <https://nvdu.undic.org.ua/index.php/nvdu/article/view/97>
3. Сандровський К. К. Право зовнішніх зносин. Київ : Вища школа. 1986. 328 с.
4. Зорин В. А. Основы дипломатической службы. Москва : Межд. отношения. 1977. 368 с.

5. Дурман О. Л. Аналіз деяких механізмів державного управління для формування зовнішньої політики. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. № 3(5). С. 87–100. DOI: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3\(5\)-87-100](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3(5)-87-100) ; URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/97>
6. Култаєва М. Німецька політична думка у пошуках методологічного оновлення. *Філософська думка*. № 5. Київ : НАН України, 2008. 37 с.
7. Малиновська Н. Актуальні проблеми та різновиди методологічної бази в дослідженні міжнародних відносин. *Evropský politický a právní diskurz*. 2014. Sv. 1. Vyd. 6. С. 201–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2014_1_6_19
8. Чорний О. В. Економічна наука і міжнародні відносини: міждисциплінарний характер проблематики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 23(2). С. 127–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23%282%29_26
9. Ревенко А. В. Міжнародна економічна система: тенденції і виклики сучасності. *Схід*. 2018. № 2(154). С. 38–47.
10. Міжнародні відносини та зовнішня політика держави: сутність, види, принципи та суб'єкти. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8473.html>
11. Манжола В. А., Коппель О. А., Капітоненко М. Г., Каменецький М. С., Суботін А. А. Міжнародні системи і глобальний розвиток. Київ : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. 188 с.
12. Гридасова Г. Спектр взаємин міжнародних організацій з транснаціональними корпораціями як новим актором міжнародних відносин. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Sv. 2. Vyd. 2. С. 23–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_2_5
13. Сорос Дж. Відкрите суспільство. Реформування глобального капіталізму. Київ : Фоліо. 2018. 368 с.
14. Хвостіков А. І. Розробка когнітивної схеми сутності міжнародних торговельно-економічних відносин. *Економічний простір*. 2019. № 152. С. 56–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2019_152_7
15. Лобас М. Г. Міжнародні фінансові організації та їх значення для економічного розвитку країн. *Агроінком*. 2010. № 4–6. С. 1–8. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2010_4-6/LOBAS.pdf
16. Марина А. С. Міжнародний валютний фонд і Україна: історія співробітництва та сучасний стан відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 8(2). С. 12–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_8%282%29_5
17. Алексєєва Т. І. Еволюція міграційних процесів крізь призму теорії міжнародних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 24(1). С. 10–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_24%281%29_4
18. Баула О. В. Глобалізований тероризм як унікальне явище системи сучасних міжнародних політичних та економічних відносин. *Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»*. 2018. Вип. 15. С. 22–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnet_2018_15_5
19. Панфілов О. Ю. Фактор воєнної сили у сучасних міжнародних відносинах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2020. № 4. С. 112–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2020_4_10